

*Virgilijus Pugačiauskas**

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Lietuvos įvaizdžiai Rusijos žiniasklaidoje po Krymo aneksijos

Rusijos konfrontacijos su Vakarais 2014–2016 m. laikotarpio vienas iš išskirtinių bruožų yra Rusijos propagandos suaktyvinimas tiek užsienyje, tiek pačioje Rusijoje. Lietuva, kurios santykių normalizacija su didžiąja kaimyne nebuvo užbaigta ir kuri atvirai parėmė Ukrainos poziciją, susilaukė papildomo Rusijos žiniasklaidos dėmesio, o tiksliau, joje sustiprėjo antilietuviškų nuotaikų kurstymas. Šiuo atveju pirmiausia mėginama bendrais bruožais apibūdinti, kaip masinės informavimo priemonės (televizija ir periodinė spauda) atliko socialinio konstrukto kūrėjų vaidmenį, ir išsiaiškinti Rusijos žiniasklaidoje pateikiamas Lietuvos kiekybines charakteristikas. Remiantis šia analize išskiriami trys dominuojantys negatyvūs Lietuvos įvaizdžiai – rusofobiška ir antirusiška, istorijos falsifikatorė, žlunganti ir neįtakinga. Šie įvaizdžiai nuosekliai ir kryptingai eksploatuojami Rusijos informacinėje erdvėje, beveik neegzistuojant alternatyviems šaltiniams, tapo neginčijama tiesa daugumai Rusijos piliečių. Tai suteikia Kremlui dideles manipuliacijos perspektyvas kuriant geopolitinio nestabilumo taktiką ir strategiją. Antra vertus, nederėtų pamiršti, kad Lietuvos negatyvus paveikslas padeda Rusijos visuomenei pateisinti Putino sukurtą politinę sistemą ir jos pranašumus prieš Vakarų pasaulį.

Įvadas

2014 m. Rusijoje prasidėjo antivakarietišku nuotaikų renesansas, kurį inspiravo Maidano revoliucija Ukrainoje. Lietuva, pademonstravusi ukrainiečiams solidarumą ir visokeriopą pagalbą, kokią gali tik pademonstruoti tokio potencialo valstybė, dar labiau sustiprino Rusijos aukščiausiuose sluoksniuose vyravusias negatyvias nuostatas – Lietuva tiesiogiai įvardijama kaip priešiško išorinio pasaulio sudedamoji dalis. Akivaizdu, kad Rusijos propagandos dinamika Maidano revoliucijos įvykių kontekste įgavo naują, aiškią aktyvinimo kryptį. Rusijos valdžios kontroliuojamose masinėse informacijos priemonėse

* Prof. dr. Virgilijus Pugačiauskas – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Politikos mokslų katedros profesorius. Adresas korespondencijai: Šilo g. 5A, 10322 Vilnius, tel. (8 5) 210 3582, el. p. virgilijus.pugaciauskas@lka.lt.

pagrindiniu propagandos taikiniu tapo ne tik Ukraina, bet ir valstybės, remiančios prasidėjusį demokratizacijos procesą¹.

Tarp Baltijos valstybių Lietuva aiškiai užėmė lyderės pozicijas, todėl Rusijos valdžios kontroliuojamose masinėse informacijos priemonėse susilaukė papildomo dėmesio. Šia kampanija siekiama visuomenės sąmonėje stiprinti kaimyninės šalies vaizdinius, neatitinkančius tikrovės, tiksliau sakant, verčiančius juos galvoti atitinkamomis kategorijomis atrenkant tuos sociopolitinio ir ekonominio gyvenimo realybės elementus, kurie yra svarbūs pačiai susašmenintai politinės valdžios sistemai egzistuoti ir jos tvarumui išlaikyti.

Jurijaus Levados analitinio centro sociologinės apklausos liudija, kad apie ketvirtadalį (apie 37 mln.) rusų mano, kad Lietuva yra antirusiška, rusofobiška ir priešiška šalis: 2014 m. Rusijos priešų („priešiška nusiteikusių, nedraugiškų“) sąraše po JAV ir Ukrainos Lietuva užėmė trečiąją vietą (24 proc.), 2015 m. pasidalijo 3–4 vietas su Latvija (25 proc. apklaustųjų), 2016 m. taip manančių sumažėjo vos 1 proc., o į žemesnę vietą (5–6 su Latvija) nustūmė Turkija ir Lenkija².

Sėkmingai naujos propagandinės kampanijos užduotis realizuoti itin padeda ilgiau kaip du dešimtmečius Rusijos žiniasklaidos priemonėse naudojamas Lietuvos (kartu su kitomis Baltijos valstybėmis) kaip priešiškos valstybės įvaizdis. Nesutarimai dėl bendros praeities vertinimo ir sudėtingi dvišaliai Rusijos ir Baltijos šalių santykiai lėmė neigiamo požiūrio į Baltijos valstybes dominavimą Rusijos informacinėje erdvėje, o šalių santykiams aštrėjant, aktyvius Rusijos veiksmus tarptautinėje politikoje lydėjo ir didelio masto puolamosios propagandinės kampanijos, kurių, anot Nerijaus Maliukevičiaus, scenarijus ir veikimo būdus Kremlius Vladimiro Putino prezidentavimo metu pasiskolino iš sovietinių laikų³. Viktoro Denisenko tyrimas apie Baltijos valstybių įvaizdžius Rusijoje (remiantis periodine spauda) atskleidė, kad įvairių propagandinių technikų pagalba Baltijos valstybės apibūdinamos kaip fašistinės, nacistinės, antirusiškos ir rusofobiškos⁴.

¹ Spurga S. A., Maliukevičius N., Russian Media Politics Before and After the Annexation of Crimea. Fortress Russia: Political, Economic and Security Development in Russia Following the Annexation of Crimea and its Consequences for the Baltic States, *The Centre for East European Policy*, editor: Andis Kudors, Riga: University of Latvia Press, 2016, p. 49–70; Darczewska J., The Anatomy of Russian Information Warfare. The Crimean Operation, a Case Study, *Ośrodek Studiów Wschodnich, Point of View*, 2014, number 42, may 2014, 37 p.

² Союзники „враги” России, европейская интеграция, 2016, <http://www.levada.ru/2016/06/02/13400/>, 2016 08 10.

³ Vitkus G., *Diplomatinė aporija: tarptautinė Lietuvos ir Rusijos santykių normalizacijos perspektyva*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 176; Maliukevičius N., The Roots of Putin's Media Offensive in the Baltic States: Learning Lessons in Counter strategies, <http://www.forum-ekonomiczne.pl/wp-content/uploads/2015/09/Chapter-4.pdf>, 2016 09 11ю.

⁴ Denisenko V., Rusijos periodinės spaudos požiūris į Baltijos šalis geopolitinių pokyčių kontekste (1991–2009), daktaro disertacija, Vilnius, 2016, 252 p.

Savo ruožtu Rusijos politologai taip pat pripažino tokio reiškinio egzistavimą – Renaldo Simoniano nuomone „masinės informacinės priemonės didelei daliai (*značitelnoje*) Rusijos visuomenės suformavo neigiamą požiūrį į Baltijos valstybes“⁵. Taigi per kelis dešimtmečius realizuotų pastangų rezultatas yra toks, kad pirminė žinia apie Lietuvą dažniausiai turi akivaizdžią neigiamą informaciją, kuria disponuoja dažnas eilinis Rusijos pilietis.

Tai atsispindi Levados analitinio centro gyventojų sociologinėse apklausoje, kuriose matome tokius skaičius: 2005 m. 42 proc. rusų deklaravo neigiamą požiūrį į Lietuvą, tačiau 2013 m. taip manančių sumažėjo iki 17 proc.⁶ Taigi maksimumas pasiektas 2005 m., po to, kai Lietuva 2004 m. įstojo į NATO ir Europos Sąjungą, tačiau vėliau matome stabilią mažėjimo tendenciją. O palyginus 2013 ir 2014 m. sociologinius duomenis paaiškėjo, kad Maidano revoliucija Ukrainoje vėl pakeitė trajektoriją, t. y. padidino rusų, vertinančių Lietuvą kaip priešišką valstybę, skaičių iki 7 proc., o tai apie 10 mln. gyventojų.

Pagrindinis straipsnio tikslas yra apžvelgti Rusijos pagrindinėse masinėse informacijos priemonėse formuojamus Lietuvos įvaizdžius. Ieškant atsakymo į iškeltus klausimus pasirinkta tradicinė ir masiškiausia visuomeninė nuomonės formuotoja – televizija ir periodinė spauda.

1. Masinės informavimo priemonės socialinio konstrukto kūrėjai

Pirmiausia trumpai pasižiūrėkime, kaip klostėsi situacija Rusijos žiniasklaidoje pastarųjų metų geopolitinių pokyčių laikotarpiu. Kaip pastebi politologai, žiniasklaida patyrė naujų valdžios įvairiausio pobūdžio suvaržymų, o propaganda tapo itin naudojama plačiuose informacinio karo frontuose⁷. 2014–2016 m. nelaisvos spaudos statusas išliko stabilus – čia dominavo nacionalinis tonas, buvo tęsiama laisvos ir kritinės žurnalistikos naikinimo politika, o politikai ir provyriausybinė žiniasklaida mobilizavo visuomenę ir malšino

⁵ Симонян Р. Х. Образ стран Балтии в российских масс-медиа, Социологические исследования, 2004. № 6, с. 98–106, arba <http://www.isras.ru/files/File/Socis/2004-06/Simonyan.pdf>, 2016 08 11.

⁶ Внешнеполитические враги и друзья России, 2013, Назовите пять стран наиболее недружественно, враждебно настроенных по отношению к России, <http://www.levada.ru/2013/06/18/vneshnepoliticheskie-vragi-i-druzya-rossii/>, 2016 08 12.

⁷ Plačiau žr. Spurga ir Maliukevičius (1 išnaša), p. 49–54.

priešingą nuomonę⁸. Taigi Rusijos žiniasklaida, atlikdama visuomenės informavimo funkcijas, prioritetus akivaizdžiai sudėliojo pagal jau nusistovėjusią tradiciją – padėti Kremliaus vykdomai naujai politinei taktikai ir strategijai. Kitaip sakant, ji siekė, kad skaitytojas ir žiūrovas mąstyti reikiama kryptimi, todėl dėliojo ir interpretavo sociopolitinę tikrovę pagal politinį užsakymą, o tai reiškė, kad Lietuvos negatyvus įvaizdis bus dar labiau sustiprintas. Pasižiūrėkime kaip tai buvo realizuota konkrečiai.

Pradėkime nuo televizijos. Rusijos informacinėje erdvėje akivaizdžiai dominuoja trys valstybiniai kanalai: *Rusija-1, NTV, 1 kanalas*. Juos nuolatos žiūri daugiamilijoninė auditorija – nuo 54 iki 82 proc. šalies. 2014 m. televizija užėmė pagrindinio informacijos šaltinio pozicijas potencialiai daugumai Rusijos gyventojų 90–94 proc. (nepriklausomai nuo jų asmens duomenų: gyvenamosios vietos, socialinio statuso, išsilavinimo lygio, amžiaus ir t. t.)⁹. Apie pusę šalies gyventojų informaciją gauna iš vieno šaltinio, būtent televizijos. Tiesa, nederėtų pamiršti, kad du trečdaliai gyventojų gyvena ne didžiuosiuose miestuose – čia gauti naujienas iš alternatyvių šaltinių galimybės yra ribotos. Nepriklausomų televizijos kanalų skaičius yra mažas (*Ren-TV, Dodž, Euro-news*), o auditorija 15–18 proc.

Tvirtas televizijos pozicijas papildomai sustiprina tai, kad šie kanalai transliuojami internetu, kurio auditorija palaipsniui didėja, be to, juos retransliuoja regioniniai kanalai, o jais pateikiamą informaciją spausdina laikraščiai. Centrinų televizijos kanalų vaidmuo reikšmingas ir dar dėl vienos priežasties – sociologinės apklausos duomenys liudija, kad 2014 – 60 proc., 2016 m. – 52 proc. apklaustųjų teigė pasitikintys gaunama informacija, o Ukrainos įvykių laikotarpiu šis skaičius išaugo papildomai 20 proc.¹⁰ Taigi valstybei priklausančių ir kontroliuojamų informacijos priemonių, kaip socialinio konstrukto kūrėjų, vaidmenį Rusijoje didina itin didelis visuomenės pasitikėjimas ir itin ribotos alternatyvių šaltinių galimybės pateikti savo pozicijas.

Periodinė spauda informacinės sklaidos varžybose, remiantis sociolo-

⁸ 2014 m. laisvos spaudos reitingas buvo 81 iš 100 balų (0 balų vertinama visiškai laisva spauda), teisinės aplinkos atitinkamai – 24 iš 30 balų, politinės aplinkos – 32 iš 40 balų, ekonominės aplinkos – 24 iš 30 balų. 2015–2016 m. bendrasis reitingas pablogėjo iki 83, kiti vertinimai išliko stabilūs. Russia, <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2014/russia>, 2016 08 15; Russia, <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/russia>, 2016 09 15; Freedom House. Russia, Freedom of the Press 2016, <http://freedomhouse.org/report/freedom-press/2016/russia>, 2016 08 15.

⁹ Волков Д., Гончаров С., Российский медиа-ландшафт: телевидение, пресса, Интернет (2014) <http://www.levada.ru/2014/07/08/rossijskij-media-landshaft-televidenie-pressa-internet-3>, 2016 08 16.

¹⁰ Freedom House. Freedom in the World Russia <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/russia>, 2016 08 13; Пресс-выпуск №- 3098 ТВ, Интернет, газеты, радио: доверяй, но проверяй? <http://wciom.ru/index.php?id=236&uid=115679>; 2016 08 16; Волков Д., Родина вне критики, <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2016/03/18/634111-rodina-kritiki>, 2016 08 17.

giniais tyrimais, užima vos ketvirtą vietą praleisdama į priekį televiziją (skirtumas 3 kartai) ir šiek tiek nusileidžia tokiems šaltiniams, kaip kaimynai, giminės, draugai, ir internetiniams leidiniams. Tačiau sociologinių apklausų duomenys, galima manyti, neatspindi realios šio klasikinio šaltinio sklaidos svarbos, kadangi „artimos aplinkos“ žinios taip pat pateikiamos iš spaudos, o laikraščiai disponuoja internetinėmis versijomis. Taigi spauda kaip žinių šaltinis išlieka vienas iš svarbiausių, tačiau negalima paneigti, kad kasdienių spaudos skaitytojų skaičius nuolat mažėjo – nuo 39 proc. 2003 iki 2014 m. 28 proc.¹¹

Pasirinkta keletas periodinių leidinių remiantis tokiais kriterijais: pirma, spausdinami dideliais tiražais, antra, platinami visoje Rusijos teritorijoje. Kita vertus, tai leidiniai, turintys ilgametes nepertraukiamos leidybos tradicijas, nuolatinius skaitytojus ir gali būti priskirti prie politinių visuomeninių spaudos leidinių kategorijos. Taigi būtent *Argumenty ir fakty*, *Komsomolskaja Pravda*, *Izvestia* užima lyderio pozicijas, o ketvirtas laikraštis *Rosyjskaja gazeta* įtrauktas į sąrašą kaip Rusijos vyriausybei priklausiantis dienraštis, kuriame galima surasti, kaip teigiama, „visapusišką ir patikimą (*dostovernaja*) informaciją apie priimtus įstatymus, kurią savo komentaruose pateikia politikai“¹².

2. Įvaizdžių kiekybinės charakteristikos

Ieškodami tikslesnio atsakymo į klausimą, ar Lietuva iš tikrųjų yra Rusijos žiniasklaidos intensyvaus dėmesio zonoje, pradėsime nuo kiekybinių duomenų aptarimo. Šiuo atveju fiksuojami dviejų su puse metų laikotarpio pranešimai, kuriuose vartojami žodžiai: Lietuva, lietuvis (-iai), lietuviška, Vilnius, Baltijos valstybės (tik kai tekstuose šalys įvardijamos atskirai). Tradicija vertinti (dažniausiai antraštėse) Baltijos šalis kaip vieną regioną *Pribaltika*, galima sakyti, išlieka, tačiau akivaizdžiai dominuoja pranešimai apie atskiras šalis. Pavyzdžiui, 2014 m. *NTV* naujienų pranešimų antraštėse „*Pribaltika*“ minima vos 9 kartus, kai Lietuva tiesiogiai įvardijama 70 kartų, o 2016 m. per pusę metų *Rosyjskaja gazeta* atitinkamai 12–50. Štai didžiausią žiūrovų skaičių turinčioje *1 kanal* televizijoje Lietuva minima įvairiuose politinių, socioekonominių, sporto, kultūros įvykių kontekstuose, neskaičiuojant pasikartojimų, 2014 m. – 27, 2015 m. – 50, 2016 m. iki birželio mėn. – 26 kartus. Išties skaičius neįspūdingas, tačiau statistinę padėtį pagerina *NTV* televizija, kurioje intensyviausiu laikotarpiu 2014 m. suskaičiuojame 221 žinutę, 2015 m. – 174, 2016 m.

¹¹ Žr. 8 išnašą.

¹² Наши издания. Российская Газета, <https://rg.ru/izdania/>, 2016 08 21.

per pirmuosius 6 mėnesius – 71. Informacijos srautas kito nuo 7 iki 28 kartų per mėnesį, be to, dažnai per dieną žinučių išaugdavo nuo 2 iki 5 kartų. Tačiau kalbant apie informacijos kiekius, tikslumo vardan, reikėtų atsižvelgti į tai, kiek yra žinučių, kurių pavadinime yra nuoroda į Lietuvą. Pavyzdžiui, 2014 m. minėtoje NTV televizijoje tik 70, t. y. beveik trečdalis visų žinučių, o 1 kanal visą tiriamąjį laikotarpį 54 iš 103.

Periodinės spaudos apie Lietuvą kiekybiniai parametrai yra panašūs kaip ir televizijos. Štai 2014 m. savaitraštyje *Argumenty i fakty* Lietuva minima 268 kartus, tačiau tiesiogiai tik 30, dienraštyje *Izvestia* atitinkamai 98 ir 9, o 2015 m. *Rosyjskaja gazeta* – 431 ir 87. Taigi šiuo atžvilgiu žiniasklaidos vartotojas gauna ne itin gausią informaciją, juolab kad potencialią daugumą televizijoje sudaro trumpi pranešimai žinių laidose ir tik keliolika atskirų reportažų, diskusinių laidų ar dokumentinių filmų. Nereikėtų pamiršti, kad į žiniasklaidos dienotvarkę Lietuva dažniausiai įtraukiama, kai čia fiksuojami įvykiai, susiję su Rusija.

Atsižvelgus į šiuos svarstymus galima konstatuoti, kad Rusijos piliečiams informacijos apie Lietuvą srautas nėra intensyvus, tačiau pakankamas suformuoti arba sustiprinti negatyvų Lietuvos įvaizdį, ypač turint omenyje tai, kad kalba eina apie ilgalaikį procesą. Kita vertus, nemaža dalis informacijos apima dažnai propagandos uždaviniams realizuoti nepalankias temas, kaip antai sporto ir kultūros, o tiksliau sakant, jos yra labiau orientuotos į neutralaus nei negatyvaus įvaizdžio formavimą.

Apie Lietuvą Rusijos televizijos ekranuose įvairi informacija, tačiau dominuoja tarptautinio, vidinio politinio ir socialinio-ekonominio gyvenimo problematika, o įvykiai susiję su Rusija dažniausiai interpretuojami negatyviai. Istorinė tematika įprastai nagrinėjama per šiandienos prizmę – Žaliojo tilto skulptūrų Vilniuje demontavimas, Antrojo pasaulinio karo veteranų situacija, o pagrindinės istorinės problemos – Lietuvos įstojimas ir išstojimas iš Sovietų Sąjungos – aktualizuojamos specialiuose diskusijų forumuose ir dokumentiniuose filmuose.

Periodinėje spaudoje situacija identiška. Štai *Rosyjskaja gazeta* puslapiuose 2015 m. pirmavo Lietuvos vidaus politinė ir socialinė-ekonominė problematika (neskaičiuojant sporto ir kultūros tematikos (85), po jos sekė Lietuvos įvardijimas kaip NATO ir ES (38) narės, JAV politikos šalininkės (52), taip pat nevengiama istorinės tematikos (27), Lietuvos Prezidentė minima 6 kartus. *Izvestia* skiria mažesnę dėmesį istorijai, nei *Rosyjskaja gazeta*, tačiau dėmesį sutelkia į Lietuvą pagrindinių Rusijos priešų NATO ir JAV kontekste. *Komsomolskaja pravda* labiau akcentuoja Lietuvos vidinio gyvenimo peripetijas.

Žvelgiant iš minėtos perspektyvos, Rusijos žiniasklaidoje dominuoja

toks Lietuvos įvaizdis: rusofobiška ir antirusiška, istorijos falsifikatorė, žlunganti ir neįtakinga.

3. Rusofobiškos ir antirusiškos Lietuvos įvaizdis

Rusijos televizijoje ir spaudoje antirusiškos ir rusofobiškos Lietuvos įvaizdis yra neabejotinai dominuojantis. Taip reaguojama į Rusijos valdžios politines nuostatas – užsienio reikalų ministro Sergejaus Lavrovo nuomone, Lietuva yra ne kas kita kaip „agresyviausias rusofobijos branduolys visame NATO aljanse“¹³. Šis įvaizdis formuojamas įvairiais sudėtiniais elementais, iš kurių išskirtume labiausiai praktikuojamus: Lietuva Ukrainos Maidano revoliucijos aktyviausia rėmėja, Lietuvos „išskirtinė“ pozicija ES sankcijų politikoje, Lietuva kaip placdarmas NATO karinėms pratyboms ir karinių dalinių dislokacijos vieta. Šiuos tris elementus jungia žiniasklaidos išskirtinis dėmesys Lietuvos Prezidentei Daliai Grybauskaitei kaip rusofobiškai lyderei (Latvijos ir Estijos lyderiai laikomi mažiau rusofobiški).

Lietuvos pastangos remti Ukrainos siekius visomis įmanomomis priemonėmis dažnai mirga žiniasklaidoje, o dėmesį patraukia šūkliai. Šiuo atveju išlaisvinama visa rašančiųjų vaizduotė, turinys perteikiamas emociškai, supaprastinti pranešimai eliminuoja menkiausią faktologinį objektyvumą¹⁴. Štai keletas kraštutinės propagandinės retorikos pagrindinių pavyzdžių: „*Prezidentė D. Grybauskaitė reikalauja iš sąjungininkų siųsti į Ukrainą tankus ir lėktuvus*“¹⁵, „*lietuvių ir lenkų samdiniai aktyviai dalyvauja karinėse operacijose Donbase, o jų buvimą prie Rusijos sienų bandoma įteisinti įkuriant Ukrainos, Lenkijos ir Lietuvos batalioną, vadovaujamą NATO*“¹⁶, „*Lietuviai apmoko ukrainiečius*

¹³ S. Lavrovo išskirtinis dėmesys Lietuvai: ką Kremlius tuo nori pasakyti? <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/s-lavrovo-isskirtinis-demesys-lietuvai-ka-kremlius-tuo-nori-pasakyti.d?id=71141522>, 2016 08 24; Lietuvos saugumo departamento įvardyta Rusijos diplomatų Lietuvoje vykdoma žvalgybinė veikla įvertinama, kaip Lietuvos „odiozinės rusofobijos pasireiškimas“. МИД РФ: Шпиономания в Литве - политический заказ и проявление русофобии, <https://rg.ru/2015/04/02/litva-site-anons.html>, 2016 08 24.

¹⁴ Киев и Вильнюс договорились о сотрудничестве в военно-технической сфере. Литва пообещала поставить Украине вооружение <http://www.ntv.ru/novosti/1266831>, 2016 08 24; Литва готова помогать Украине вести войну, <http://www.ntv.ru/novosti/1204396>; 2016 08 24; ООН проведет неформальную встречу по Украине <http://www.aif.ru/politics/world/1134783>, 2016 08 25; Украина получит танки США, <https://rg.ru/2014/11/26/orujie.html>, 2016 08 25.

¹⁵ НАТО рвется к Днепру, <https://rg.ru/2014/09/04/nato-site.html>, 2016 08 26.

¹⁶ КППРФ предлагает наказать страны, поставляющие оружие на Украину, <http://izvestia.ru/news/583884>, 2016 08 25.

*puolamųjų veiksmų taktikos*¹⁷. Pastarosios politinės propagandos iniciatoriūmi galima laikyti Rusijos prezidentą Vladimirą Putiną, kuris susitikime su žiniasklaidos atstovais įvardijo, kad Maidano kovotojai ilgą laiką buvo ruošiami instruktorių specialiose bazėse Lietuvoje ir Lenkijoje¹⁸. Taigi žiniasklaida ne tik atspindi, bet dar labiau sustiprina ir sutirština Kremliaus politines nuostatas.

Lietuvos, kaip antirusiškos valstybės, įvaizdžiui kurti labiausiai išnaudojamas karinis aspektas – nuolatos į informacinę erdvę įterpiamos žinutės apie NATO ir JAV karinius planus apginti savo sąjungininkę (apie bendras karines pratybas, apie karinių dalinių dislokaciją ir t. t.)¹⁹. Taigi Lietuvos pastangos užsigerantuoti saugumą, remiantis sąjungininkų karine pagalba, vertinamos vienareikšmiškai kaip antirusiškas veiksmas. Ir šis mitas nėra naujas, jis turi susiformavusią tradiciją nuo pat Sovietų Sąjungos griūties laikų, įvardijamas kaip Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių „gintarinis placdarmas“, naudojamas Vakarų agresijai prieš Rusiją²⁰.

Kalbant apie propagandos technikas pastebime tam tikrų naujovių – skiriamas nuolatinis eterio laikas, kartais keletas žinučių per dieną įvairiuose kontekstuose, o pagrindinis propagandos svoris įprastai sukonzentruojamas į pavadinimą: „*Vilnius gali dislokuoti amerikiečių priešlėktuvinės gynybos sistema*“, „*Lietuvoje vienu metu vyksta penkerios karinės pratybos*“, „*NATO ruošia placdarmą „dideliam Rusijos puolimui*“, „*Amerikiečių kariai išsilaipino Lietuvoje*“²¹. Taip eiliniam informacijos vartotojui nubrėžiamos griežtos mąstymo kryptys, sakančios vienintelę tiesą – Lietuva nepagrįstai vertina Rusiją kaip pagrindinį priešą, o jos iniciatyvos dislokuoti savo teritorijoje sąjungininkų karines pajėgas kelia grėsmę pačiai Rusijai, todėl ji priversta adekvačiai reaguoti. Tuo pat metu bandoma įrodyti, kad šios pastangos neduos reikia-

¹⁷ Литовцы обучат украинских солдат наступательным действиям <https://rg.ru/2015/11/12/litva-site-ans.html>, 2016 08 26.

¹⁸ Главные заявления Путина по поводу событий на Украине, <http://www.ntv.ru/novosti/851819/>, 2016 08 27.

¹⁹ Литва попросила НАТО увеличить число солдат в Прибалтике, <https://rg.ru/2015/11/26/nato-site-ans.html>, 2016 08 27; Страны Балтии и Польша попросили НАТО усилить ПВО на их территориях <https://rg.ru/2016/06/13/strany-baltii-i-polsha-poprosili-nato-usilit-pvo-na-ih-territoriiah.html>, 2016 08 28; Литва намерена пустить американских военных на свои объекты, http://www.aif.ru/society/safety/litva_podtverdila_informaciyu_o_razmeshchenii_tyazhelyh_vooruzheniy_ssha, 2016 08 28.

²⁰ Maliukevičius N., *Rusijos informacijos geopolitikos potencialas ir sklaida Lietuvoje*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 45.

²¹ В ответ Вильнюс может разместить американскую систему ПРО на своей территории: <http://izvestia.ru/news/570393#ixzz4СНТМрXzX><http://izvestia.ru/news/570393>, 2016 08 28; В Литве начинаются пять военных учений одновременно, http://www.aif.ru/society/safety/v_litve_nachinayutsya_pyat_voennyh_ucheniy_odnovremenno, 2016 08 28; Клинецвич: НАТО готовит плацдарм для «глобального удара» по России, <http://izvestia.ru/news/616778>, 2016 08 29; Американские военные высадились в Литве, <http://www.ntv.ru/novosti/930237>, 2016 08 29.

mų rezultatų, kadangi kariniu požiūriu apginti šį regioną neįmanoma. Kaip įrodymas vėl pasitelkiama papildoma ekspertinė nuomonė, šiuo atveju pačių amerikiečių karinių ekspertų (citata ištraukta iš bendro konteksto), pareikšta 2000 metais²².

Nuo pat ES sankcijų Rusijai įvedimo Lietuvai priskiriamas išskirtinis vaidmuo – kaip svarbiausios sankcijų politikos tvarumo sergėtojo. Pranešimų antraštės ir jų turinys orientuojamas taip, kad būtų suformuota esminė propagandinė klišė – Lietuva yra pagrindinė sankcijų Rusijai šalininkė ir jų pratęsimo iniciatorė. Netgi žinios iš Briuselio pristatomos Lietuvos užsienio reikalų ministro Lino Linkevičiaus pareiškimais²³.

Lietuvos Prezidentės Dalios Grybauskaitės aktyvi pozicija nuo pat Maidano revoliucijos pradžios susilaukė Rusijos žiniasklaidos išskirtinio dėmesio, kai šalia visiškai antirusiškos lyderės įvaizdžio kūrimo buvo dedamos didžiulės pastangos ją diskredituoti kaip nesąžiningą politikę. 2014 metų Lietuvos prezidento rinkimų kontekste propagandinis srautas koncentravosi ties Grybauskaitės biografija, t. y. nusišleptas ryšys su KGB, o informacijos įtaigumui ir teisingumui sustiprinti pasitelkiami vietiniai šaltiniai ir Rusijos ekspertai²⁴. Vėliau ši informacija prikabinama prie bet kurios kitos žinutės, susijusios su šalies lydere. Savo ruožtu Grybauskaitės kaip antirusiškos politinės lyderės įvaizdžio kūrimo procesą paspartino NTV televizijos žurnalisto Dmitrijaus Kiseliovo Lietuvos apdovanojimo anuliavimas ir Natalijos Mitkovos analogiško apdovanojimo atsisakymas solidarumo vardan²⁵. Tačiau itin neigiami Lietuvos Prezidentės vertinimai žiniasklaidoje išplėtoti po pranešimo apie Rusiją, kaip turinčią teroristinės valstybės požymių, o šis žingsnis įvardytas kaip „didžiausias skandalas, šokiravęs pasaulio visuomenę“ ir argumentuojamas kaip

²² Пентагон заявил о невозможности защитить Прибалтику, <https://rg.ru/2015/09/06/doclad-site.html>, 2016 09 30; России не о чем беспокоиться, Литва не нападет», <http://izvestia.ru/news/615727>; 2016 08 30.

²³ Глава МИД Литвы призвал политически изолировать Россию, http://www.aif.ru/politics/world/glava_mid_litvy_prizval_politicheski_izolirovat_rossiyu, 2016 08 30; 2016 08 30; МИД Литвы выступил против отмены антироссийских санкций, <http://izvestia.ru/news/629428>, 2016 09 02; Литва опасается ослабления антироссийских санкций после Brexit, <http://izvestia.ru/news/619765>, 2016 09 02; Глава МИД Литвы не видит причин для ослабления санкций против России, <http://www.ntv.ru/novosti/1295958>, 2016 09 03; МИД Литвы поддержал санкции США в отношении России Литва весной начнет заново обсуждение санкций против РФ, <http://www.aif.ru/money/economy/1465002>, 2016 09 03.

²⁴ Президент Литвы напугала Прибалтику «российской угрозой», <http://www.ntv.ru/novosti/1349896/>, 2016 09 05; Президент Литвы заявила о нежелании общаться с Путиным, <http://www.aif.ru/politics/world/1400057>, 2016 09 05; Кандидат на вылет: президент Литвы оказалась в центре скандала с КГБ, <http://www.ntv.ru/novosti/888757>, 2016 09 05.

²⁵ Ведущая НТВ Татьяна Миткова отказалась от госнаграды Литвы в знак солидарности с Киселёвым, <http://www.ntv.ru/novosti/883996/>, 2016 09 10.

Prezidentės, žadėjusios per rinkimus šviesią ateitį, noras paslėpti vidines šalies problemas: krizę, augančią bedarbystę, bendrojo produkto smukimą²⁶.

Apibendrinant galima pasakyti, kad hiperbolizuotas Lietuvos priešišku-
mo Rusijai įvaizdis liudija vidiniam šios šalies vartotojui, kad mažos valstybės
pasirinktas konfrontacijos kelias su kaimynine didžiąja galia yra klaidingas,
nekonstruktyvus ir akivaizdžiai neperspektyvus.

4. Lietuvos kaip istorijos falsifikatorės įvaizdis

Propagandai pasitelkiamos ne tik šiandienos realijos, tačiau ir istorija,
o tiksliau sakant, esminis dėmesys sukoncentruojamas į du istorinius įvykius –
Antrąjį pasaulinį karą (Didysis Tėvynės) ir Didžiąją geopolitinę katastrofą (So-
vietų Sąjungos griūtis).

Nebereikia papildomai įrodinėti, kad Rusijos istorijos politiką yra mo-
nopolizavusi valstybė, ji naudojama valdžios interesams ir kaip vidaus ir užsie-
nio politikos įrankis²⁷. Reikia pastebėti, kad istorijos teminė paradigma Baltijos
šalių atžvilgiu, bent jau Rusijos spaudos puslapiuose, pradėta aktyviai nagrinėti
tik Putino valdymo laikotarpiu²⁸. Lietuvos įvaizdis vienareikšmiškas – istorijos
falsifikatorė. Šis įvaizdis kuriamas pasitelkiant šias temas: Lietuvos įstojimą
į Sovietų Sąjungą, holokaustą, pokario rezistenciją, Antrojo pasaulinio karo
metinių minėjimus, veteranus ir Lietuvos išstojimą iš Sovietų Sąjungos, o itin
naudojami propagandai 1991 m. sausio 13 d. įvykiai.

Lenkų tyrinėtojos Marijos Domańskos nuomone Didžiojo Tėvynės karo ir
pergalės prieš fašizmą tema yra centrinis elementas Rusijos valdžios istorijos politi-
koje ir vienintelis tautinis mitas, vienijantis rusų visuomenę²⁹. Bandantys revizuoti

²⁶ Обвинившая Россию в терроризме президент Литвы старательно скрывает свое партийное прошлое; <http://www.ntv.ru/novosti/1266500/>, 2016 09 09; Нарышкин предрек президенту Литвы участь «изгоя», <https://rg.ru/2014/11/25/narishkin-site.html>, 2016 09 09; Президент Литвы вновь обрушилась на Россию с обвинениями, Президент Литвы Дalia Грибаускайте, которая накануне оказалась в центре скандала из-за оскорбительной речи в адрес РФ, продолжила грубую антироссийскую риторику. <http://www.ntv.ru/novosti/1265684>, 2016 09 09; Когда президент Литвы Грибаускайте была агентом КГБ, она была другой, Вести. Эфир от 31.03.2015 (17:00) https://russia.tv/video/show/brand_id/5402/episode_id/1186201/#, 2016 09 11; Депутат Государственной думы Шамсаил Саралиев – о тех, кто подрывает стабильность в стране <http://izvestia.ru/news/585398>, 2016 09 11.

²⁷ Lopata R., Rusijos istorijos politika, *Politologija*, 2013/4 (72), p. 3–42; Андрей Колесников, Знание истории или историческая политика, <http://carnegie.ru/2016/08/17/ru-64344/j3p6>; 2016 09 12.

²⁸ Denisenko (4 išnaša), p. 149.

²⁹ Maria Domańska, Russia marks the 70th anniversary of the victory over Nazism: What significance does it have in an epoch of global confrontation?, *OSW Commentary*, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-05-20/russia-marks-70th-anniversary-victory-over-nazism-what>, 2016 09 12.

rusišką šio istorinio įvykio interpretaciją įrašomi į istorijos klastotojų sąrašą³⁰. Pirmas propagandinio aparato kuriamas mitas – 1940–1941 m. Lietuvos įstojimas į Sovietų Sąjungą buvo teisėtas veiksmas, inspiruotas tautos apsisprendimo.

Į propagandos sklaidos lauką, siekiant sustiprinti įtaigumą, įtraukiami valstybinių mokslo institucijų atstovai, kurie tampa ideologizuotos istorijos skleidėjais. Pavyzdžiui, Lietuvos įtraukimas į Sovietų Sąjungos sudėtį traktuojamas tokiomis Rusijos istorijos instituto istoriko Jurijaus Žukovo paprastomis ir primityviomis klišėmis: pusiau fašistinis Lietuvos (minima kartu su Latvija ir Estija) režimas prarado tautos pasitikėjimą ir buvo nuverstas, šalyje surengti laisvi demokratiniai rinkimai, naujasis parlamentas nutarė įstoti į Sovietų Sąjungą, todėl įstojimą dera vertinti kaip teisėtą veiksmą³¹. Šio mito kūrimo procesas vyksta kryptingai, tačiau jo negalima pavadinti nuosekliu ir sklandžiu, kadangi laikraščio *Izvestia*, puslapiuose poetas ir vertėjas Igoris Koroulovas, lygindamas Krymo ir Pabaltijo valstybių prisijungimo atvejus, teigė, kad pastarosios buvo jėga įtrauktos į Sovietų Sąjungą, tiesa, čia pat laikraščio redakcija apsidraudė įrašydama klasikinę frazę – autoriaus nuomonė gali nesutapti su redakcijos³². Vėliau analogišką poziciją, išsakė garsus poetas, kompozitorius, dainininkas Aleksandras Rozenbaumas, pridurdamas, kad Rusija turi atsiprašyti ir pripažinti savo kaltę už Baltijos šalių okupaciją³³.

Propagandiniam diskurse dėmesio susilaukė holokausto problema. Čia, bene, uoliausiai darbavosi *Rosijskaja gazeta* redakcija, kuri vėlgi, pasitelkusi į pagalbą lietuviškus šaltinius ir istoriko komentarus, skaitytojui perša vienintelę mintį, kad Lietuvoje bijomasi, nenorima kalbėti ir tirti holokaustą³⁴. Savo ruožtu pokario partizanai „miško broliai“ apibūdinami kaip ne kovotojai už laisvę, bet fašistų pagalbininkai, o tokie vertinimai atsiranda, kai Lietuvoje susilaukia teismo nuosprendžio susilaukę buvę Sovietų Sąjungos represinių struktūrų atstovai³⁵.

³⁰ Путин сравнил пересмотр итогов Второй мировой войны с ящиком Пандоры, <http://www.ntv.ru/novosti/1657366/>; 2016 09 15; Историки отмечают рост фальсификаций спустя 70 лет после Победы, <http://izvestia.ru/news/584023/>; 2016 09 14; Война: горячий архив, <https://rg.ru/2015/06/22/artizov.html>, 2016 09 12.

³¹ Еще шесть вопросов историку о пакте Молотова-Риббентропа, http://www.aif.ru/society/history/shest_voprosov_istoriku_o_pakte_molotova-ribbentropa Александр, 2016 09 16.

³² Иллюзия легитимности <http://izvestia.ru/news/588059/>, 2016 09 16.

³³ Александр Розенбаум: Россию никогда не оставят в покое, http://www.aif.ru/culture/person/aleksandr_rozenbaum_rossiyu_nikогда_ne_ostavyat_v_pokoe, 2016 09 16.

³⁴ Turimas omenyje Rūtos Vanagaitės knygos „Mūsiškai“ aptarimas. Вильнюс прячет концы. Историк: Расследование Холокоста в Литве никогда не произойдет, <https://rg.ru/2016/02/04/istorik-rassledovanie-holokosta-v-litve-nikогда-ne-proizojdet.html>, 2016 09 21; Власти Литвы отказались рассказывать в школах о Холокосте. <https://rg.ru/2016/02/02/vlasti-litvy-otkazalis-rasskazyvat-v-shkolah-o-holokoste.html>, 2016 09 21.

³⁵ В Литве осудили экс-сотрудника КГБ, боровшегося с «лесными братьями», <http://www.ntv.ru/novosti/1401191/>, 2016 09 22; Литовские «лесные братья» не представляли свой народ, <http://www.kompravda.eu/daily/26451/3321420/>, 2016 09 25.

Maidano revoliucijos įkarštyje informacinėje erdvėje suaktyvėjo geroi kai prislopinta teritorinės problematikos aktualizacija. Štai laikraščio *Izvestia* korespondentas šalia plataus spektro minčių srauto teigė, kad „Varšuva ir Vilnius nuvainikavo Staliną ir Gorbačiovą, todėl tai suteikia moralinę teisę naujai svarstyti sienų klausimus, kadangi Klaipėda atiteko Lietuvai dėka Stalino“³⁶. Nors Rusijos žiniasklaida viską, kas susiję su Lietuvos Antrojo pasaulinio karo laikotarpiu tematika viešojoje erdvėje, stengiasi atidžiai fiksuoti, tačiau nesuranda itin daug tinkamų siužetų. Todėl propagandiniu turiniu stengiamasi užpildyti kiekvieną, net ir menkiausią, žinutę, kaip antai, paskelbiant informaciją apie paskutinio Pabaltijo šalyse Sovietų Sąjungos didvyrio Leonido Borodino mirtį Vilniuje pridėdama, kad karo veteranas pastaruoju metu – „totalios antirusiškos ir antisovietinės propagandos sąlygomis“ siekė „jaunimui perduoti dvasines vertybes“, tačiau buvo privestas slėpti savo apdovanojimus dėl galimų problemų su valdžia³⁷.

Propaganda realizuojama iškreipiant, ignoruojant ir falsifikuojant istorinius faktus – dar vienas akivaizdus pavyzdys – teiginiai apie SS legionų veiklą „Pribaltikoje“, nors yra žinoma, kad Lietuvoje tokio dalinio nepavyko sukurti. Kitu atveju žinia apie tokio dalinio veikimą užbaigiama pranešimu apie Lietuvoje vykdomą teismo nuosprendį KGB karininkui Ijai Vorobjovui, dalyvavusiam suimant vieną iš pasipriešinimo vadų Adolfą Ramanauską-Vanagą³⁸. Minėtuose kontekstuose žiniasklaida, kaip jau įprasta, pažymi Lietuvos nedalyvavimą Gegužės 9 d. pergalės minėjimo renginiuose Rusijoje, tačiau, galima sakyti, šio fakto neakcentuoja, Lietuva dažniausiai minima ne antraštėse, tačiau bendrame kontekste³⁹.

Ukrainos karinio konflikto pradžia „sutapo“ su atsinaujinusiomis svarsty-

³⁶ Европа неблагодарная. Что было бы, отбрось мы Гитлера ровно до своих границ, http://www.aif.ru/society/history/evropa_neblagodarnaya_chno_bylo_by_otbros_my_gitlera_rovno_do_svoih_granic 2016 09 20; Как делили Европу после 1945 г. Инфографика, <http://www.aif.ru/dontknows/infographics/1479608>, 2016 09 20; Дипломатия без газа, <http://izvestia.ru/news/616379>, 2016 09 20.

³⁷ В Литве скончался последний из проживавших в Прибалтике Героев Советского Союза Леонид Бородин https://www.ltv.ru/news/2015/02/05/26537v_litve_skonchalsya_posledniy_iz_prozhivavshih_v_pribaltike_geroev_sovetskogo_soyuza_leonid_borodin; 2016 09 22; Звезда связала Вильнюс и Донецк <https://rg.ru/2015/02/06/geroy.html>, 2016 09 22.

³⁸ Война с прошлым: в Прибалтике решили закрыть глаза на преступления СС, <http://www.ntv.ru/novosti/1622113/>, 2016 09 23. В Москве назвали установку памятника «лесным братьям» в Латвии героизацией нацизма, <http://www.ntv.ru/novosti/1530036/>, 2016 09 23, 2016 09 24.

³⁹ Литовские дипломаты вновь не приедут на парад Победы в Москву 9 мая, http://www.aif.ru/society/history/litovskie_diplomaty_vnov_ne_priedut_na_paranad_pobedy_v_moskvu_9_maya, 2016 09 21; На парад Победы в Москве приедет племянник Шарля де Голля, <http://izvestia.ru/news/586268>, 2016 09 21.

mais⁴⁰ apie Lietuvos išsivadavimą iš Sovietų Sąjungos. Pirmiausia visuomenei eilinį kartą siekiama paaiškinti „kaip buvo iš tikrųjų“ Lietuvoje 1991 m. sausio 13 d. prie televizijos bokšto. Šiuo atveju neapsiribota žinutėmis, bet NTV pasitelkė dokumentinį filmą *Pasmerktieji. Spąstai grupei Alfa*. Filmo siužetinė linija nėra nauja – pasitelkus tų įvykių dalyvius*, liudijama, kaip klestėjo Lietuva Sovietų Sąjungos laikais, kaip buvo sugrąžintos teritorijos (Klaipėda, Vilnius ir Vilniaus kraštas) ir kaip Lietuvos Sąjūdžio „separatistai“, „nacionalistai“, „smogikai“, apmokyti JAV Centrinės žvalgybos valdybos instruktorių, išprovokavo tragiškus įvykius. Filme kelete įterptinių siužetų, rodančių Maidano revoliucijos epizodus, pateikiama galutinė išvada – abi revoliucijos vykdytos pagal identišką scenarijų⁴¹. Kitos žinutės savo propagandiniu turiniu, šabloniška argumentacija labai nesiskyrė, tačiau akcentavo 1991 m. įvykių Vilniuje paraleles su Ukrainos Maidano revoliucija ir spalvotosiomis revoliucijomis Gruzijoje ir Kirgizijoje⁴².

Plačiai nuskambėjo valdančiosios partijos *Vieninga Rusija* deputatų iniciatyva kreiptis į Rusijos prokuratūrą dėl Baltijos šalių pasitraukimo iš Sovietų Sąjungos⁴³. *Argumenty i fakty* laikraštyje politologas ir ekspertas Olegas Matveičevas primityviai įrodinėja, kad Krymas 1954 m. buvo perduotas Ukrainai neteisėtai, pažeidžiant įstatymus, o analogiškas neteisėtos veiklos atvejis – Pabaltijo valstybių pasitraukimas iš Sovietų Sąjungos sudėties⁴⁴. Tiesa, ši iniciatyva nebuvo plėtojama nei Rusijos prokuratūros, nei Kremliaus⁴⁵, tačiau žinutė buvo ištransliuota nekritiškam adresatui dar kartą akcentuojant šį politinį mitą.

⁴⁰ „NTV“ televizijoje pakartotinai rodomas 2007 m. sukurtas propagandinis filmas „*Neišmoktos pamokos. Pabaltijis*“, Невыученные уроки. Прибалтика, https://russia.tv/video/show/brand_id/4830/episode_id/105994, 2016 09 21.

* Specialiosios paskirties KGB grupės „Alfos“ vado pavaduotojas Michailas Golovatovas, 1991 metų „teisėtos“ valdžios atstovai: Lietuvos komunistų partijos (senoji platforma) pirmasis sekretorius Algimantas Naudžiūnas, antrasis sekretorius Vladislavas Švedas, Lietuvos TSR generalinis prokuroras Antanas Petrauskas, Vilniaus garnizono vadas Vladimiras Ushopčikas ir kiti.

⁴¹ Приговоренные. Капкан для группы „Альфа“, <http://www.ntv.ru/peredacha/Prigovorennnye/last24545604/>, 2016 09 22.

⁴² Галина Сапожникова, 25 лет событиям в Вильнюсе: Шесть уроков истории, которые мы не должны забыть, <http://www.kompravda.eu/daily/26479/3349619/>, 2016 09 21; Сценарии под копирку, <https://rg.ru/2016/06/02/galina-sapozhnikova-prezentovala-v-rime-knigu-o-prestupleniih-v-litve.html>, 2016 09 23; Šis teiginys papildomas nauju mitininiu pasakojimu, kad Ukrainos „Dešiniojo sektoriaus“ kovotojai (vadinami smogikais) buvo rengiami 20 metų ruošiami Lietuvoje, Estijoje, Latvijoje ir Lenkijoje. Радикалы в масках запугивают жителей Восточной Украины, требуя «покаяться», <http://www.ntv.ru/novosti/863217>, 2016 09 24.

⁴³ Авторы запроса о независимости Прибалтики объяснили суть своей инициативы <http://www.ntv.ru/novosti/1434480>, 2016 09 23.

⁴⁴ Превентивные действия. Эксперт о незаконности выхода стран Балтии из СССР, http://www.aif.ru/politics/world/preventivnye_deystviya_ekspert_o_nezakonnosti_vyhoda_stran_baltii_iz_sssr, 2016 09 23.

⁴⁵ В Кремле не поняли сути инициативы проверить законность выхода Прибалтики из СССР, <http://www.ntv.ru/novosti/1434394>, 2016 09 23.

Šis istorijos falsifikatorės įvaizdis, pasitelkus istorinę praeitį ir sujungiant ją su dabarties aktualijomis, perša Rusijos visuomenei dvi pagrindines mintis – neigia Lietuvos valstybingumo idėją, realizuotą XX a., o tai savo ruožtu sudaro pagrįstas galimybes Rusijai, kaip Sovietų Sąjungos įpėdinei, reikšti tariamai teisėtas teritorines pretenzijas šiai buvusiai integraliai daliai.

5. Žlungančios ir neįtakingos Lietuvos įvaizdis

Šis įvaizdis kuriamas ir itin plėtojamas, tačiau labiausiai naudojamos politinės ir socioekonominės temos, kurių pagrindas nepagrįsti teiginiai, kad Europos pakraštyje esanti Lietuva neturi realios politinės įtakos tarptautinėje politikoje – atstovauja JAV ir ES interesams, nacionalizmas yra vyraujanti valstybės ideologija, korumpuota valdžia neatstovauja tautos interesams, o ekonominė ir socialinė situacija šalyje vaizduojama kaip kritinė. Pranešimus apie nepriklausomos Lietuvos politinį gyvenimą Rusijos žiniasklaida stengiasi interpretuoti neigiamai pagal ganėtinai šablonišką, tačiau socialinių grupių įtikinėjimo kontekste paveikų būdą. Šioje srityje aktyvumu itin pasižymi spauda. Štai *Komsomolskaja pravda* viename iš interviu Eurazijos ekonominio vystymosi instituto direktorius Vladimiras Lepiochinas pažėrė daugybę nepagrįstų teiginių: „Lietuva nieko negauna iš Vakarų, tačiau labiausiai praranda dėl „agresyvos pozicijos prieš Rusiją“, „valdžia negina tautos interesų Briuselyje“, „Lietuvos valdžia bijo rusakalbių gyventojų pasipriešinimo“, „migrantai taps pagrindiniais šalies šeimininkais“⁴⁶. Savo ruožtu *Rosijskaja gazeta* laikraštyje 98-ųjų Lietuvos nepriklausomybės metinių proga cituojamas Vytauto Landsbergio kalbos fragmentas, kuriame įvardijama korupcijos problema valstybėje. Taip sudaromas įspūdis, kad Lietuvoje valdžia yra korumpuota⁴⁷. Kita žinutė apie bendrovės „Lietuvos jūrų laivininkystė“ bankrotą įvertinama „politinio elito trumparegiškumu nuolatinėmis vyriausybių klaidomis“ ir pateikiama galutinė apibendrinanti išvada – „tai yra visos valdžios būsenos indikatorius“⁴⁸.

Pagrindinė vertinama ekonominė problema – ES sankcijų politikos pasekmės. Tiksliau sakant, kuriamas toks mitas – Lietuvos ekonomika patyrė milžiniškų nuostolių dėl Rusijos įvestų atsakomųjų sankcijų, o dėl to kalti

⁴⁶ Литовская элита превратила народ в заложников Евросоюза, Верхушка балтийской страны уже ничего не решает ни в экономике, ни в политике, <http://www.kompravda.eu/daily/26543.4/3559673/>, 2016 09 23.

⁴⁷ Политик: Коррупция и воровство в Литве стали нормой, <https://rg.ru/2016/02/17/politik-korrupcija-i-vorovstvo-v-litve-stali-normoj.html>, 2016 09 24.

⁴⁸ Из морской державы Литва превратилась в государство у моря, <http://www.kompravda.eu/daily/26514/3383913/>, 2016 09 24.

vietiniai politikai, pasisakę už sankcijų įvedimą. Televizijos naujienų žinutės ir laikraščių straipsniai ilgą laiką deklaravo beveik apokaliptinę situaciją – „*Rusijos embargas gali sunaikinti Lietuvos gyvulininkystę*“, „*Lietuva nesugebėjo rasti naujų rinkų pieno produktams, skirtiems Rusijai*“, „*Lietuvos sostinė paralyžiavo masinę fermerių demonstraciją*“⁴⁹. Šio mito dinamikai papildomų impulsų suteikė Rusijos premjero Dmitrijaus Medvedevo teiginys, kad Lietuvos, kaip ir kitų Baltijos valstybių, žemės ūkio gamintojai bankrutuoja dėl įvestų sankcijų⁵⁰. Galiausiai konstatuojama, kad Lietuvos pieno produkcija gali būti paklausy išimtinai tik Rusijoje⁵¹. Tačiau nesugriuvus Lietuvos žemės ūkiui, teigiama, kad jį išsigelbėjo tai, kad lietuviai žemės ūkio produktus eksportuoja nelegaliai per trečiąsias šalis⁵². Kaip įprasta, šie teiginiai argumentuojami vietiniais oficialiais šaltiniais – Lietuvos statistikos departamento, *Swedbank* analitikų pateikiamais duomenimis, savaime suprantama, juos atitinkamai interpretuojant.

Atotrūkis tarp realiųjų ir interpretacijos išryškėja kitame pranešime, kai Kaliningrado srities gubernatorius Nikolajaus Cukanovas Putino viešnagės Kaliningrade metu įvardijo, kad dėl emigracijos Lietuvoje gyventojų skaičius sumažėjo iki 1,4 mln., o valstybės vadovas pasiūlė visiems likusiems atvykti į Rusiją⁵³. Lietuvos demografinė problema Rusijos žiniasklaidos taip pat aptariama, kadangi ši problema palanki formuoti neigiamą šalies įvaizdį. Šiuo atveju statistika pateikiama remiantis Europos Komisijos duomenimis, tačiau ji interpretuojama visai kitaip. Pavyzdžiui, Lietuvos priklausymo Sovietų Sąjungai laikotarpiu Lietuvoje gyveno 3,5 mln. žmonių, o per 45 metus jų sumažėjo 38 proc. Teigiama, kad viena iš tokio sumažėjimo priežasčių (šiuo atveju pateikiamos bendros visoms Baltijos šalims priežastys) yra diskriminacinė politika, nukreipta XX a. 9-ajame dešimtmetyje prieš rusakalbius gyventojus, privertusi juos emigruoti⁵⁴.

⁴⁹ Эмбарго России на ввоз продуктов может уничтожить животноводство Литвы, <http://www.ntv.ru/novosti/1198778>, 2016 09 24; Литва не смогла найти замену российскому рынку для продажи молока, <https://rg.ru/2015/08/07/moloko-site-anons.html>; Пострадавшая от российских санкций Литва просит у ЕК 50 млн евро компенсации, <http://www.ntv.ru/novosti/1207757>; Анита КАЛЕЯ, Литва стремительно теряет рынок России для сбыта своей продукции, <http://www.kompravda.eu/online/news/2271110>, 2016 09 25.

⁵⁰ Медведев укорил страны Прибалтики в создании из Москвы «образа врага», <http://www.ntv.ru/novosti/1423379/>, 2016 09 25.

⁵¹ Литовская молочная продукция может быть востребована только в России <http://www.kompravda.eu/daily/26512.5/3381259/>, 2016 09 25.

⁵² Год без хамона и пармезана. К чему привели продуктовые санкции? http://www.aif.ru/money/market/god_bez_hamona_i_parmezana_k_chemu_priveli_produktovy_e_sankcii, 2016 09 26.

⁵³ Путин пригласил жителей Литвы приезжать в Россию, <http://www.ntv.ru/novosti/1449496/>, 2016 09 26.

⁵⁴ Население Прибалтики сократится на треть <https://rg.ru/2015/05/13/pribaltika-site.html>, 2016 09 27. Литва столкнулась с катастрофическим сокращением численности населения, <https://rg.ru/2016/07/11/litva-stolknulas-s-katastroficheskim-sokrashcheniem-chislennosti-naseleniia.html>, 2016 09 27.

Anot Rusijos žiniasklaidos, Lietuvos valdžia susiduria su didelėmis problemomis dėl mažų mokytojų atlyginimų⁵⁵, dėl didžiulės socialinės nelygybės (už skurdo ribos yra 610 tūkst. gyventojų⁵⁶), dėl nesprendžiamų tautinių mažumų (rusų, lenkų) problemų sukeldama gyventojų visuotinę nepasitenkinimą beveik visose valstybės srityse. Lietuvoje valdžia ne tik toleruoja fašizmo idėjas, bet ir propaguoja jas, t. y. lietuvių nacionalizmas yra ne kas kita kaip fašistinė ideologija⁵⁷.

Žlungančios ir neturinčios potencialios galios Lietuvos įvaizdis, iš esmės, argumentuojamas taip – Lietuva sugriovė tai, kas pasiekta Sovietų Sąjungos laikais, nutraukė naudingus ryšius su Rusija, tačiau narystė ES neužtikrino gerovės visiems gyventojams, dėl šios priežasties vyksta masinė emigracija ir didėja gyventojų nepasitenkinimas valdžia, egzistuoja didelė socialinė atskirtis ir diskriminuojamos tautinės mažumos.

Išvados

Trys pagrindiniai neigiami Lietuvos įvaizdžiai nuosekliai ir kryptingai naudojami Rusijos masinės informacijos priemonėse, beveik neegzistuojant alternatyviems šaltiniams, tapo praktiškai neginčijama tiesa daugumai Rusijos piliečių. Dėl šių neigiamų įvaizdžių Rusijos visuomenei atrodo, kad, pirma, Vakarų koalicijos pafrontėje esanti Lietuva, nepaisant to, kad yra nutraukusi ryšius su Rusija, tebeprisilieka interesų zonoje kaip jos išorinio pasaulio dalis, antra, Rusijai, kaip Sovietų Sąjungos įpėdinei, priklaususių teritorijų (Lietuvos ir Ukrainos paralelė) išsilaisvinimas vyksta pagal nekintantį scenarijų, t. y. anti-konstituciniais būdais, kai saujelė nacionalistų, radikalų suorganizuoja teisėtos valdžios perversmą. Tačiau laikinai pasitraukusių teritorijų grąžinimas Rusijai istoriniais ir dabartiniais laikais visada vyksta teisėtu būdu – „atsiklausus“ tautos nuomonės. Tai lemia pagrindinę idėją apie nenatūralų ir laikiną Lietuvos valstybės savarankiškumo statusą ir jos priklausymą Vakarų pasauliui.

Visa tai destruktvyvi žiniasklaida pasiekia primityviomis, tačiau efekty-

⁵⁵ В Литве поднимается волна народного возмущения политикой государства в области образования <http://www.kp.md/daily/26493/3362862/>, 2016 10 02.

⁵⁶ На капусте и моркови. Тысячи литовцев и эстонцев будут голодать на Рождество, <https://rg.ru/2014/11/26/nishie-site.html>, 2016 10 03.

⁵⁷ Сегодня в Литве прошел митинг в защиту школ нацменьшинств, http://www.ltv.ru/news/2015/06/01/18439-segodnya_v_litve_proshel_miting_v_zaschitu_shkol_natsmeshinstv/; 2016 10 11; Кто и почему ощущает в Литве дискриминацию, <http://www.kompravda.eu/daily/26519/3535746/>, 2016 10 18; Очередной виток нацистских настроений в Литве, http://www.ltv.ru/news/2015/03/13/21165-ocherednoy_vitok_natsistskih_nastroeniy_v_litve, 2016 10 13.

viomis propagandos priemonėmis kurdama virtualias istorijas, klastodama ir išgalvodama faktus ir pasitelkdama supaprastintą diskursą (pranašiški pavadinimai, atskirais atvejais, kalinių žargonas), taip lengvai suprantamą eiliniams piliečiams. Taigi dauguma tikinčių tokiomis Lietuvos įvaizdžiais suteikia Kremliui galimybę manipuliuoti kuriant geopolitinio nestabilumo taktiką ir strategiją. Antra vertus, nederėtų pamiršti, kad Lietuvos neigiamas įvaizdis padeda Rusijos visuomenei pateisinti Putino sukurtą politinę sistemą ir jos pranašumus prieš Vakarų pasaulį.

2016 m. lapkritis